

intelligibilia in potentia et per species fiunt intelligibilia in actu: respectu tamen objectorum spiritualium quæ ex se sunt actu intelligibilia, non oportet species intelligibiles esse immaterialiores, quia non dantur ad elevandum objecta ad superiorem ordinem, sed solum ut suppleant vicem illorum vel reddant illa accommodata personis intelligentibus.

16. *Torres alia responsio.*—*Non admittitur.*—Aliter respondet Torres, 1 p., qu. 39, art. 1, circa finem. Sicut dari potest qualitas creata sanctificans hominem formaliter, non tamen effective, quia hoc est proprium Dei, ita posse dari qualitatem beatificantem hominem formaliter, non tamen effective, efficientia propria et conaturali, de hac enim est sermo. Et hinc concludit, posse dari similitudinem formalem Dei, non tamen impressam, quia illa tantum beatificat formaliter, hæc autem beatificaret effective. Sed hæc responsio imprimis non ostendit rationem repugnantiam, neque exemplum, quod adducit, est ad rem. Si enim aliquid valeret, etiam probaret non posse dari lumen gloriæ, quod sit principium connaturale efficiens visionem beatam, quia non potest dari simile principium efficiens gratiam sanctificatam. Et idem argumentum fieri potest de actu et habitu charitatis, qui suo modo sanctificant et beatificant. Differentia ergo solum est, quod respectu actus secundi, qui ex natura sua pendet effective a potentia creata, potest dari aliquod principium connaturale per modum actus primi. At vero respectu ipsiusmet actus primi per se infusi non datur aliud principium, quia neque est alius actus prior illo, a quo manet, neque etiam potest fieri a suo simili, quia nullus habitus est effectivus alterius habitus similis, nec denique fieri potest per actus ab ipso manantes, ut latius in materia de Gratia tractatur. Denique retorqueri potest argumentum, quia eo modo, quo sanctificatio nostra fieri potest per actus secundos, dari potest principium creatum efficiens nostram sanctificationem.

17. *Evasio Ferrarii.*—Aliter vero respondet Ferrarius 1, contra Gentes, cap. 53, dicens, posse quidem dari qualitatem creatam quæ sit formalis similitudo Dei, tamen necessarium esse ut huiusmodi similitudo immediate procedat ab ipsa essentia Dei, quia nulla res creata potest conferre propriam similitudinem Dei, nisi Deus ipse. Et ideo potest dari species expressa Dei, manans ab ipsamet essentia Dei unita per modum speciei, non tamen manans ab specie creata. Quod si dicas, etiam speciem creatam esse immediate a Deo. Respondet non satis esse,

quia illa posita oporteret speciem expressam non esse immediate a Deo, sed ab hac specie creata: et hæc, inquit, est repugnantia.

18. *Rejicitur.*—Sed si quis recte consideret, hæc solum est petitio principii et repetitio quædam propriæ assertionis, quia in eo, quod sumitur, ut impossibile, nec ostenditur, nec potest ostendi aliqua ratio repugnantiam. Quia si non repugnat, dari creatam similitudinem Dei ex parte formalis representationis seu assimilationis, cur repugnabit huiusmodi similitudinem immediate procedere ab alia sibi proportionata et ejusdem ordinis, tanquam a principio proximo cum concursu proportionato Dei et aliorum principiorum. Respondet Ferrarius ex specie impressa et expressa compleri perfectam representationem et ideo non posse utramque simul esse creatam. Sed hoc frivolum est. Quia illæ species non componunt unam formam vel representationem, sed sunt diversarum rationum una in habitu seu actu primo, altera in actu secundo et ideo ex utraque non sit una perfectior representatio, quæ excedat representationem solius speciei expressæ intensive (ut ita dicam). Nulla ergo est illa repugnantia, neque, ut existimo, assignari potest. Et ideo divus Thomas nunquam illam posuit in efficientia neque in emanatione unius similitudinis ab alia, sed in hoc quod non potest dari qualitas creata, quæ sit propria similitudo Dei. Unde generaliter contra hanc sententiam sic possumus concludere, quia visio, lumen et species servant inter se proportionem, ergo sicut datur lumen superioris ordinis, quod ex parte potentiam potest esse principium visionis, ita potest dari species quæ ex parte objecti sit principium ejusdem visionis ejusdem ordinis cum illa et commensurata illi.

19. *Ad argumenta.*—Præterea ex argumentorum solutionibus clarius constabit nullam in hoc negotio esse repugnantiam. Ad primum de infinitate Dei respondetur, sicut potest dari lumen et visio Dei infiniti, non tamen infinite visi, ita posse dari speciem ad videndum Deum infinitum, non tamen infinite et ideo non esse necessarium ut talis species sit infinita magis quam visio vel lumen: nam hæc tria servant inter se proportionem. Neque ex deductione ibi facta colligitur infinitas, nisi tantum secundum quid et objectiva, vel ad summum quod talis species sit altioris ordinis, sicut dictum est de visione et dicitur de lumine.

20. Ad secundum respondetur, rem, quæ est suum esse per essentiam, representari posse per formam, quæ in ratione entis non

habeat essentialiter existere: aliud enim est esse suum esse; aliud representare, ut patet aperte in ipsa visione beata, quæ non essentialiter existit et tamen representat eum, qui essentialiter existit. Ad tertium cum infertur, quod talis species esset immaterialior Deo, negatur consequentia, quia sufficere posset species ordinis divini, talem autem dari non esset inconveniens, sicut non est hoc inconveniens in visione et lumine: nam satis est, quod species sit ejusdem ordinis et immaterialitatis, cujus est lumen et visio, quia (ut dixi) illis debet proportionari. Et sic respondetur ad exemplum ibi adductum de specie materiali, quæ non potest representare angelum. Nam si quid valeret, eodem modo procederet de actu et lumine, quia per actum materialem non potest videri angelus, prout in se est et tamen minus videtur distare in perfectione actus materialis ab angelo, quam actus creatus a Deo. Sicut ergo hic respondemus, magis distare in perfectione entis, non tamen in latitudine objecti et actus seu potentiam, quia objectum spirituale omnino est extra latitudinem potentiarum et actum materialium, non vero extra latitudinem objecti potentiam creatæ spiritualis et actum ejus, ita cum proportionem dicendum est de specie intelligibili, quia hæc commensuratur actui et potentiam et respicit idem objectum.

21. Ad quartum negatur, speciem et objectum esse ejusdem rationis specificæ, vel univoce in aliquo esse reali, sed tantum convenire in virtute agendi, quatenus species datur, ut loco objecti efficiat et in ratione representandi, quatenus representat rem, prout est: ostensum est autem, ex hoc capite non repugnare dari speciem Dei. Ad quintum de comprehensione negatur sequela, de qua jam satis dictum est. Ad sextum, jam ostendi, nullum esse inconveniens, quod detur homini aliquod principium creatum beatificans illum effective, quamvis solus Deus beatificet objective et effective, etiam ut primus auctor et præcipua causa beatitudinis.

22. Reliqua argumenta nullius momenti sunt: nam licet in objectis, quæ non includunt essentialiter existentiam, species, quæ est principium cognoscendi illa quidditative, abstracta a præsentia et absentia, seu cognitione abstractiva et intuitiva: tamen in specie Dei non esset hoc necessarium, quia existere est de essentia Dei et ideo talis species necessario esset principium visionis intuitivæ. Nec sequitur, quod possit esse connaturalis angelo, quia

licet esset finitæ perfectionis, tamen esset altioris ordinis, sicut dictum est de visione et lumine. Et ideo etiam non sequitur, posse talem speciem esse substantiam. Quin potius nec respectu objecti creati sequitur, quod una substantia possit esse species ad representandam alteram, ut constat ex materia de angelis. Denique non sequitur, talem speciem esse perfectius ad imaginem Dei, quam animam rationalem, vel angelum, quia hæc ratio imaginis attenditur secundum formalem et essentialem convenientiam in forma, seu natura, anima autem et angelus conveniunt cum Deo in gradu substantiæ intellectualis, quam convenientiam non haberet illa species, sed solam vim effectivam representandi intentionaliter. Nulla est ergo sufficiens ratio, quæ ostendat hanc implicationem contradictionis, cum omnes adductæ facile solvantur. Et eodem modo solvi possunt aliæ quæ circumferuntur, quia omnes possunt applicari ad lumen et visionem et in eis deficere invenientur.

CAPUT XIV.

UTRUM INFUNDATUR LUMEN GLORIÆ VIDENTIBUS DEUM.

1. Ratio dubitandi oritur ex dictis, nam ad efficiendam visionem sufficit intellectus cum specie, seu objecto: sed ostensum est, intellectum habere efficientiam et Deum concurrere per se ipsum, ergo nihil aliud est necessarium. Probatur major, quia in intellectione duo sunt, scilicet quod sit intellectio: et hoc habet ex eo, quod est a potentia intellectiva: et quæ sit talis intellectio; et hoc habet ab objecto, ergo hæc duo sufficiunt, quia non est in effectu tertia aliqua ratio, ob quam requiratur tertium aliud principium, quod vocetur lumen. Et confirmatur, quia posito quocumque lumine tam improportionata manet potentia ad videndum sicut sine illo, quia tam distat infinite a Deo, ergo superflue ponitur.

2. *Prior sententia.*—Suppono, per lumen gloriæ nos intelligere qualitatem creatam et habitum, ac virtutem intellectualem supernaturalem, et per se infusam intellectui, qua redatur proxime potens et habilis ad videndum Deum. Quo sensu non defuerunt theologi, qui negarent huiusmodi lumen de facto infundi beatis. Quam sententiam plane docere videtur Durandus 4, d. 49, qu. 2, et Aureolus, quem ibi refert Capreolus, quæstione 4, et in eam propensus est Scotus in 3, d. 14, quæstione 2,

et in 4, d. 49, quaestione 11, quia sentit, visionem beatam non esse effective ab intellectu. Unde idem solet tribui nominalibus, quia eodem modo sentiunt visionem a solo Deo fieri. Nam ad solam receptionem visionis non videtur esse necessarium lumen, quanquam in hoc aliter sentiunt Gabriel, Richardus et Marsilius, ut capite sequenti dicamus. Aliter negant alii necessitatem hujus luminis, existimant enim præter speciem objecti et potentiam non esse necessariam aliam qualitatem, et ideo dicunt ipsam speciem debere intelligi nomine luminis, quatenus manifestat objectum. Nec desunt, qui hanc sententiam tribuant D. Thomæ, 1 parte, quaestione 12, articulo 2 et 5, quatenus dicit, lumen gloriæ requiri ad videndum Deum tanquam similitudinem quamdam objecti visi, nam species intelligibilis nihil aliud est, quam similitudo objecti. Vera tamen et communis sententia est, dari in beatis hujusmodi lumen prout a nobis est ratio ejus explicata. Circa quam sententiam tria breviter videnda sunt. Primum, an sit hoc lumen gloriæ; secundum, quod sit munus ejus seu utilitas; tertium, quanta sit necessitas ejus.

3. *Assertio.* — Circa primum dicendum est, dari in beatis lumen gloriæ, quo eorum intellectus elevatur ad videndum Deum. Sic divus Thomas, supra et 3, contra Gentes, capite 53, et illis locis Cajetanus et Ferrarius, Capreolus, Paludanus, Sotus 4, dist. 49, Bonaventura 3, d. 14, art. 1, qu. 3, ad ult. et art. 2, qu. 1, ad 3, Major ibi qu. 2, Argentina 4, d. 49, q. 2, art. 1 et ibi Richardus, art. 3, q. 2 et in 3, d. 14, art. 3, qu. 1, Marsilius, qu. 10, art. 2, Henricus quodlib. 8, qu. 3 et quodlib. 4, qu. 6, et in hujus confirmationem solent adduci ex Scripturis illud Psalm. 55: *In lumine tuo videbimus, lumen* et illud 1, Joannes 3: *Similes erimus*, scilicet in participatione luminis ad videndum ipsum, et Isai. 60: *Non erit ibi amplius Sol ad lucendum per diem, nec splendor Lune illuminabit te, sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam.* Quæ verba quasi exponens Joannes Apocalyp. 21 et 22, inquit: *Civitas non eget Sole, neque Luna, ut luceant in ea: nam claritas Dei illuminabit eam.* Quomodo etiam ait Nazianzenus, oratione 10: *Magno Regi stans hinc atque illinc magno lumine impletur, et fere similia habet orat. 11 et 18, et similes locutiones reperiuntur passim in Patribus, quæ sunt accommodatæ ad rem explicandam, sed non satis cogunt.*

4. Præcipue ergo fundatur hæc sententia in

Clementina *Ad nostrum*, de Hæret. Ubi inter errores Begardorum et Biguinorum damnatur: *Quod anima non indiget lumine gloriæ ipsam elevante ad Deum videndum.* Propter quod testimonium Capreolus, Cajetanus, Ferrarius, Sotus et nonnulli alii existimant hanc sententiam esse de fide, sed quamvis absolute loquendo de lumine gloriæ certissimum sit dari beatis ad videndum Deum, tamen loquendo de lumine sub ratione a nobis explicata, non videtur de fide ex vi illius definitionis. Quod ut declaremus, verum sensum Concilii aperire necesse est.

5. *Prima interpretatio Concilii.* — *Rejicitur.* — Primo ergo quidam interpretantur illud Concilium de lumine gloriæ increato. Nam Concilium non dicit esse necessarium lumen gloriæ creatum, sed simpliciter lumen gloriæ elevans intellectum: potest autem elevari ipso increato lumine, aliquo modo sibi unito et confortante ipsum ad videndum. Hæc vero interpretatio ab omnibus rejicitur, quia Concilium loquitur de lumine gloriæ eo modo, quo theologi loqui solent: omnes autem per lumen gloriæ intelligunt aliquid creatum. Deinde quia lumen gloriæ increatum non proprie elevat hominis intellectum, nisi quatenus aliquid in ipso intellectu Deus operatur supra naturam ejus: nam ipsum lumen increatum per se ipsum non unitur formaliter intellectui; sicut voluntas non elevatur ad amandum per ipsam charitatem increatam et per essentiam, Dei sed quatenus in voluntate aliquid infundit.

6. *Secunda interpretatio.* — *Non admittitur.* — Secundo, ut Capreolus supra refert, aliqui dixerunt, per lumen gloriæ intelligi posse ipsam visionem, Deum manifestat et ut sic dicitur lumen. Nam Concilium solum intendit docere contra illos hæreticos, visionem illam esse supernaturalem et hoc sensu dicit, esse necessarium lumen: ergo si quis docet illam visionem necessario infundi a Deo, et illam vocet lumen gloriæ infusum, satisfacit intentioni Concilii. Sed hæc fuga etiam rejicitur, tum propter rationem supra factam ex communi significatione vocis: tum etiam quia Concilium dicit requiri lumen elevans ad videndum: ergo distinguit lumen a visione: visio enim non proprie elevat ad videndum, sed constituit formaliter videntem. Item contra hanc expositionem faciunt, quæ dicimus contra sequentem.

7. *Tertia interpretatio.* — *Non probatur.* — Tertio, aliqui dixerunt, per lumen gloriæ intelligi auxilium supernaturale necessarium ad eliciendam visionem, sive per modum habitus,

sive per modum actionis, et sive sit res distincta a visione, sive non. Ita refert Sotus, quaestione 2, articulo 4. Et nonnullis recentioribus theologis placet expositio: tamen non est probanda. Primo propter rationem factam, quia in propria significatione et communi illius vocis, lumen non significat concursus, sed qualitatem aliquam et non licet improprie Concilium interpretari, alias nihil est certum. Deinde quia Concilium distincte damnat duos errores: primus erat visionem illam esse naturalem, contra quem definit esse supernaturalem et in hoc continetur, quod est necessarium auxilium supernaturale ad efficiendam illam: alter error erat, quod lumen non sit necessarium et hoc distincte et per se damnat: ergo aliquid in hoc docet, quod in altero non continebatur.

8. *Quarta interpretatio.* — *Non placet.* — Quarto alii per lumen intelligunt qualitatem infusam distinctam a visione, tamen dicunt, illam esse solum speciem quamdam intelligibilem objecti. Sed hoc etiam displicet. Primo, quia non solet species significari nomine luminis, nisi valde metaphorice; secundo, quia in eo sensu nulla fuisset ratio illius definitionis nisi juxta opinionem dicentem, dari hujusmodi speciem creatam essentiæ divinæ: quam esse contra D. Thomam et theologos communiter, imo et falsam esse ostendimus. Probat sequela, quia illa opinio supponit, solam efficientiam objecti cum intellectu sufficere, ergo si essentia divina per se dat efficientiam objecti, non est necessarium aliud principium et consequenter neque lumen; ergo oportet rejicere opinionem, quæ ipsi divinæ essentiæ tribuit objecti efficientiam. Atque ita juxta illam expositionem hanc solam sententiam damnasset Concilium et contrariam approbasset, quod dicere absurdum est. Tertio, quia species objecti ex natura sua non requiritur ad elevandam potentiam, sed ad conjungendum objectum potentiæ, quæ necessitas reperitur etiam in actibus naturalibus ad quos potentia non elevatur; ergo cum Concilium loquatur de lumine necessario ad elevandam potentiam, non loquitur de sola specie, neque enim ex sola necessitate speciei posset colligi, visionem esse supernaturalem. Loquitur ergo Concilium de lumine, quod sit virtus elevans potentiam ex parte ejus.

9. Quocirca licet hæc definitio non sit aperta, multum favet huic sententiæ: et confirmari potest ex alia generali doctrina de habitibus infusis ad supernaturales actus eliciendos. Nam

est eadem, vel major ratio de hoc lumine, quia etiam illud ponitur, ut quædam virtus infusa, cujus actus non minus supernaturalis est, quam actus aliarum virtutum infusarum, ut ex supra dictis constat. Ergo non videtur minus certum, dari hujusmodi lumen ad videndum quam charitatem ad amandum et alias virtutes ad actus suos et hoc magis constabit ex dicendis in secundo puncto. Ubi ratio hujus veritatis reddetur. Et contrarium opinantibus satis fiet.

CAPUT XV.

QUÆ SIT NECESSITAS, QUODVE MUNUS LUMINIS GLORIÆ.

1. *Varii modi dicendi.* — *Primus modus.* — *Probatur auctoritate.* — Circa secundum de munere vel utilitate hujus luminis, quinque esse possunt dicendi modi. Primus et mihi certus est, requiri hoc lumen, ut conferat intellectui virtutem activam et connaturalem ad efficiendum actum visionis, ita ut quoad fieri possit, suppleat ex hac parte defectum ipsius potentiæ. Hæc est sententia Capreoli, Cajetani, Ferrarii, Sotii et omnium Thomistarum ac etiam theologorum, qui negant, dari speciem creatam et impressam essentiæ divinæ, et affirmant intellectum effective concurrere ad visionem. Nam ex his principiis fere evidentem sequitur, hoc esse munus luminis gloriæ et sine illo superfluum esse tale lumen. Est etiam hæc clara sententia D. Thomæ, ut patet ex d. qu. 12, art. 2 et 5. Nam in 2, jacet fundamentum, quod, ut videbimus, unicum fere est in hac materia et ideo attente considerandum est: Ait ergo, *ad videndum duo requiri, unum est virtus visiva, aliud unio rei visæ cum visu.* Sed dicunt quidam, per virtutem visivam intelligere divum Thomam potentiam videndi, informatam specie impressa, per unionem vero rei visæ cum visu intelligere illam, quæ fit per speciem expressam. Sed hoc sicut est contra omnem usitatum modum loquendi, ita plane est contra mentem D. Thomæ: illud enim principium, quod divus Thomas sumit, vulgare est inter philosophos, qui præter actum videndi et terminum ejus, requirunt ex parte principii potentiam visivam et unionem cum objecto, quam dicunt fieri per speciem et sic dicunt notitiam seu visionem esse partem mentis ex potentia et objecto, quam vocavit Augustinus memoriam fecundam. In hoc ergo eodem sensu sine dubio lo-